

Каліфорнія – це домівка для більш ніж 10 відсотків американців, місце, де протягом уже кількох десятиліть значною мірою формується американська культура. І хоча загалом по Сполучених Штатах понад дві третини народжених у країні залишається жити у своєму власному штаті, у Каліфорнії власне каліфорнійці становлять менше половини загального населення штату. Справа в тому, що, починаючи з 1850 року, цей штат був надзвичайно привабливий для багатьох американців і вони охоче переїздили, щоб оселитися тут.

Якщо використовувати наші визначення регіону, наведені на початку цього видання, то Каліфорнія не може вважатися єдиним регіоном. Наприклад, сільськогосподарське населення долини Імперіал на південному сході штату досить суттєво відрізняється від міського населення Сан-Франциско. А рельєф абсолютно пласкої долини Сан-Хоакін різко контрастує зі стрімкими верховинами гірського хребта Сьєрра-Невада. На півдні в глибинах штату простяглися великі пустелі, а на півночі, на узбережжі, здіймаються високі гори, вкриті густими лісами. З незначним перебільшенням можна сказати, що найвища і найнижча точки на території Сполучених Штатів – Долина Смерті та гора Вітней – розташовані в межах видимості.

Різноманітний і часом жорсткий клімат Каліфорнії загалом справив належний вплив на особливості розселення людей в межах штату. Більша частина населення скупилася на відносно невеликій території через незручний для проживання на більшій частині штату рельєф та відсутність достатньої кількості води. В дійсності ця американська мекка любителів життя на відкритому повітрі за рівнем урбанізації залишить позаду більшість штатів. На це вплинуло кілька важливих факторів, серед яких природне середовище та кліматичні умови, мабуть, треба поставити на перше місце.

ДОВКІЛЛЯ

Вздовж майже всього каліфорнійського узбережжя з північного заходу на південний схід тягнуться гірські пасма, що мають загальну назву Прибережні пасма. Вони не дуже високі і коливаються між 1000 та 1600 метрами. Ці пасма мають безліч складок та розривів, бо утворилися в зоні тектонічного стискання, спрямованого на захід. Каліфор-

нійська зона землетрусів також збігається за площею та спрямуванням із Прибережними пасмами.

Невеликі землетруси досить часті в Каліфорнії, особливо в районах, розташованих на південь від затоки Сан-Франциско до Бакерсфілда та від Лос-Анджелеса на південний схід через долину Імперіал.

На схід від Прибережних хребтів простяглася велика Центральна долина. Ця долина має надзвичайно пласку поверхню, простягається на 650 кілометрів з півночі на південь і в окремих місцях має 150 кілометрів у ширину. Центральна долина – це ніби величезне продовження Тихого океану, але зв'язане з ним воно лише невеликим низовинним виходом у районі затоки Сан-Франциско. Продукти ерозії із східних схилів гірського масиву Сьєрра-Невада, що колись також були частиною океанічного дна, вкрили осадовими породами значну частину території долини. В результаті сформувався абсолютно плаский рельєф, надзвичайно зручний для ведення високопродуктивного сільськогосподарського виробництва.

На схід від Центральної долини поступово здійснюється досить сильно еродований гірський масив Сьєрра-Невада. На відміну від західних схилів цей гірський масив стрімко зривається на сотні метрів із східного боку. Це гори, що утворилися в результаті колосальних зламів і зсувів земної кори, величезні брили якої цілими блоками здійнялися над навколишньою поверхнею таким чином, що східний край цих брил було піднято набагато вище, ніж їхню західну частину. Оскільки гори Сьєрра-Невада досить високі і складаються з кількох хребтів, вони становлять серйозну природну перешкоду для пересування з центральної та північної Каліфорнії безпосередньо на схід.

Для того, щоб завершити опис ландшафту Каліфорнії, треба згадати ще про дві цікавих природних зони. На півночі зона змішаного ландшафту, коли гори чергуються з великими долинами, закінчується і починається суцільний гірський масив. У центральній частині плато, що лежить безпосередньо на північ від Великої долини, здіймаються два найвищих вулканічних піки у США – гора Лассен та гора Шаста, а на південний схід простягається Великий Басейн, що являє собою скупчення невисоких гір всуміш з великими абсолютно пласкими долинами.

Різноманітність клімату й рослинного світу в Каліфорнії нічим не поступається різноманітності рельєфу цього штату. Велику роль у зволоженні території штату відіграє рух вологих повітряних мас з північної частини Тихого океану у південно-східному напрямку. На такий стабільний рух цих повітряних мас дуже впливає досить стабільна зона високого тиску, що, як правило, міститься на західному узбережжі Мексики. Ця стабільна зона високого тиску спрямовує маси вологого морського повітря північніше від себе вглиб узбережжя. Вона дещо просувається на північ влітку і зміщується на південь взимку.

В результаті такого руху повітряних мас річний рівень опадів зменшується в цьому регіоні поступово у напрямку з півночі на південь, тому північні райони загалом набагато більш зволожені, ніж південні. Крім того, треба зазначити, що взимку випадає набагато більше вологи, ніж улітку, особливо яскраво це спостерігається на півдні. Влітку у південній Каліфорнії протягом тривалого періоду взагалі не буває дощів. Внаслідок цього вкриті лісом схили гір стають сухими, як трут. Лісові пожежі – це одна з найпекучіших проблем охорони навколишнього середовища регіону. Вони трапляються, як правило, наприкінці літа і восени після тривалого сухого періоду.

Узбережжя на північ від Сан-Франциско загалом одержує рівномірне зволоження і досить стабільний температурний режим, що мало коливається протягом року, небо тут часто вкрите хмарами.

Клімат Центральної долини набагато більш посушливий, ніж на узбережжі океану. Річна кількість опадів у середньому дорівнює приблизно половині того, що випадає на тій самій широті, але на західних схилах Берегового хребта. Так, наприклад, у районі Мендосіно, на узбережжі дещо північніше від Сан-Франциско, річна норма опадів становить 92 сантиметри, а водночас поблизу міста Юба-Сіті, розташованого прямо на захід від Мендосіно в самому центрі долини Сакраменто, в середньому випадає лише близько 52 сантиметрів опадів. Далі на південь на узбережжі поблизу Сан-Луїс Обіспо в середньому випадає 52 сантиметри опадів, тоді як дещо далі від берега у Бакерсфілді випадає лише 15 сантиметрів на рік.

Різниця у літніх температурах між територіями, що лежать на узбережжі, та у глибинах континенту також вражає. Так середня температура липня в районі Сан-Луїс Обіспо становить 18 градусів тепла, а поблизу Бакерсфілда приблизно на 12 градусів вище. Денна температура у Сан-Франциско наприкінці літа рідко підіймається вище 27 градусів тепла, в той час як за 100 кілометрів углиб суші у Стоктоні люди потерпають від температури +38. В більшості все це відбувається внаслідок пом'якшуючої дії холодної прибережної течії, яка влітку викликає ще й туман по всьому узбережжю.

Між Береговими хребтами та Сьєррою-Невадою на південному сході Каліфорнії лежить великий регіон сухих степів та пустель. Наприкінці літа сухі вітри з цього регіону часом віють на захід до берега океану і приносять із собою лекуче сухе повітря, температура якого часом сягає +40 і більше градусів. Внутрішні райони на південному сході Каліфорнії одержують зазвичай менше, ніж 20 сантиметрів опадів на рік.

Різноманітність рослинного світу майже повністю залежить від клімату в даному регіоні. Переважна більшість низовин на схід від гір Сьєрра-Невади вкрита кущами шавлії та креозоту, чапарелю та іншою рослинністю, характерною для пустель і напівпустель. Центральна долина, а також долини південної частини Берегового хребта одержують трохи більше вологи, ніж території далі на південь, тому там поширена степова трав'яниста рослинність. На схилах навколо Центральної долини, а також на узбережжі від міста Санта-Барбара до затоки Монтерей ростуть негусті змішані дубово-соснові ліси. Узбережжя на північ від затоки Монтерей – батьківщина червоного дерева, або, як його ще називають, секвої – найбільшого за розмірами дерева у світі. На певній висоті на схилах Берегових хребтів та Сьєрра-Невади ростуть змішані сосново-смерекові ліси, а ще вище у Сьєрра-Неваді ростуть субальпійські смерекові ліси, у яких місцями зустрічаються секвої.

ЗРОСТАННЯ КАЛІФОРНІЇ

Найбільшим недоліком Каліфорнії, принаймні донедавна, вважалося те, що вона розташована так далеко на заході Сполучених Штатів, щонайменше за 3500 кілометрів від найважливіших економічних регіонів держави. Ця відносна ізольованість від решти держави доповнюється ще й характером земель, що лежать на схід від Сьєрра-Невади до регіонів півдня та середнього заходу, – це величезна територія, практично мало задіяна з економічної точки зору.

Більше, ніж будь-що інше, на таку певну територіальну відірваність штату від решти штатів, на історію його заселення та розвиток сільськогосподарського виробництва вплинули кліматичні умови даного регіону.

До приходу європейців індіанські племена, що населяли територію сучасного штату Каліфорнія, займалися переважно мисливством та збиральництвом. Вони харчувалися частково молюсками та іншими їстівними продуктами узбережної морської смуги, а також збирали дикі злаки та різноманітні горіхи і виробляли з них борошно. Тут проживало лише кілька великих племен. Решта жила порівняно невеликими групами по 10–20 родин. У ті часи, коли перші європейці з'явилися на американському континенті, як мінімум один з десяти корінних мешканців Америки проживав на територіях, які згодом увійшли до складу штату Каліфорнія.

Хоча іспанські завойовники ще в середині 1500-х років проникли на цю територію і оголосили її частиною іспанської власності на Північноамериканському континенті, проте вони мало цікавилися нею протягом наступних двох століть. І тільки після того, як їх наприкінці XVIII століття стурбувала загроза британської чи російської експансії на західні території Північної Америки, іспанські місіонери почали будувати католицькі місії від Сан-Дієго далі на північ до Сономи поблизу сучасного міста Сан-Франциско. Будівництво поселення навколо місії, як правило, супроводжувалося і будівництвом пресідіос, тобто форту, чи кількох публо, тобто містечок. Протягом наступних десятиліть іспанський та мексиканський уряди виділили іммігрантам кілька великих землеволодінь (ранчо) для поселення. Але, незважаючи на це, ці території так і залишалися периферійними, містечка були маленькими і хирлявими, а шкури та свинячий жир були основними продуктами експортного виробництва.

У 1846 році Каліфорнію було захоплено Сполученими Штатами Америки, а відразу після того, як у 1848 році у центрі гірського масиву Сьєрра-Невада було знайдено великі поклади золота, почалися великі зміни у структурі заселення цієї території. Протягом першого ж року 40 000 чоловік прибуло на розробки золотоносних жил морем тільки через порт Сан-Франциско. Очевидно, стільки ж, якщо не більше, приїхало сюди суходолом. У 1850 році Каліфорнія стала штатом. Бурхливий період золотої лихоманки тривав лише кілька років, але за ці кілька років вдалося остаточно зліквідувати колишню ізольованість території від решти країни.

Південна Каліфорнія, зі своїми переважно іспаномовними мешканцями, загалом не зазнала значного зростання населення під час так званої першої хвилі переселенської експансії на територію штату, але після того, як у 1880 році було збудовано залізничні магістралі, що пов'язали цей регіон із рештою країни, тихе життя у ньому закінчилося. Намагаючись створити більший попит на надання своїх послуг, залізничні компанії всіляко заохочували переселенців, допомагали їм знайти місце для проживання та роботу, знижували оплату за переїзд. Під час першого переселенського буму у південній Каліфорнії, що тривав між 1881 та 1887 роками, кількість населення тільки в Лос-Анджелесі зросла з 10 до 70 тисяч чоловік.

Протягом цього періоду було значно врізноманітнено виробництво сільськогосподарської продукції у регіоні південної Каліфорнії. Тут почали масово вирощувати такі високопродуктивні культури, як апельсини сорту навель (з рубчиком), лимони, валенсійські апельсини, авокадо та фініки. Вони мали гарний попит на ринках сходу, і, як на ті часи, лише у південній Каліфорнії можна було вирощувати ці фрукти у товарній кількості. Таким чином сільське

господарство залишалося провідною галуззю в економіці південної Каліфорнії ще у перші десятиліття XX сторіччя.

НИНІШНІЙ СТАН РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ

За певними критеріями, Каліфорнія – найбільш урбанізований штат у Сполучених Штатах Америки – водночас посідає перше місце в державі з точки зору загальних прибутків, одержаних у галузі сільськогосподарського виробництва. Так на 1988 рік загальна ринкова вартість продуктів сільськогосподарського виробництва штату сягнула 16,6 мільярда доларів. Сільське господарство Каліфорнії хоча і спеціалізується на виробництві певних особливих видів сільськогосподарських культур, проте залишається дуже стабільним через наявність різних кліматичних зон та великого, власного ринку, що сформувався завдяки великій кількості населення в регіоні.

Багато видів сільськогосподарської продукції надзвичайно чутливі як до зміни кліматичних умов, так і до різних типів ґрунтів. Долини Прибережного хребта, відкриті в бік Тихого океану, як правило, мають помірний температурний режим, там часті тумани. У цих умовах гарні врожаї можна одержати, вирощуючи такі види овочів, як артишоки, летицію, капусту броколі та брюсельську. Найкращі сорти винограду, з яких виробляються відповідно чи не кращі американські так звані марочні вина, потребують м'якого сонячного клімату, саме такий можна знайти в закритих від безпосереднього впливу океану долинах Прибережного хребта в околицях міста Сан-Франциско. А виноград, вирощений у долині Сан-Хоакін та в південній Каліфорнії, де літні температури набагато вищі, використовується для безпосереднього споживання, виробництва родининок та, як вважає більшість справжніх поціновувачів вина, менш вишуканих за смаком, тобто так званих ординарних вин. У долині Ломпос, що на захід від міста Санта-Барбара, вирощують більшість сортів квітів на насіння, яке потім поширюють у решті регіонів Сполучених Штатів. Апельсини навель та лимони вирощують майже винятково на узбережжі, а глибше на континенті лише навколо Лос-Анджелеса.

Фермери штату Каліфорнія саме тому так успішно проникають на східні ринки, що спеціалізуються на вирощуванні тих видів сільськогосподарської продукції, які чи неможливо, чи нерентабельно вирощувати в інших регіонах держави. Ці види сільськогосподарської продукції можна вирощувати чи принаймні вирощувати у товарній кількості лише в небагатьох обмежених регіонах Сполучених Штатів. Основна вимога до їх вирощування – тривалий період вегетації. Саме тому на ринках багатьох регіонів вони залишаються поза конкуренцією. У південній Каліфорнії, особливо у долині Імперіал, існує природна можливість вирощувати овочі навіть протягом зимового періоду, коли

конкуренція з боку інших виробників цієї сільськогосподарської продукції найнижча, а ціни на ринку відповідно найвищі.

Хоча у Каліфорнії майже повсюдно можна вирощувати досить широкий спектр сільськогосподарських культур, проте кожен окремий регіон намагається спеціалізуватися на вирощуванні лише кількох із них, а інколи навіть лише одного чи двох. Деякі види сільськогосподарської продукції вирощує лише кілька фермерських господарств. Тому, наприклад, у долині Сан-Хоакін деяким таким окремим господарствам належать тисячі гектарів землі.

Водночас сільськогосподарське виробництво у Каліфорнії вимагає великих обсягів води. Майже вся бавовна, цукровий буряк, овочі, рис, фрукти, квіти та горіхи вирощуються на поливних землях. У Каліфорнії зрошується чи не більше земель, ніж у будь-якому іншому штаті США, – 3,5 мільйона гектарів, а місцеві фермери використовують за рік більш ніж одну чверть усієї води, що йде на зрошування земель в державі. В середньому зрошувані землі штату одержують до одного метра такої «штучної» води на рік.

Вибір видів сільськогосподарських культур для товарного вирощування у певному регіоні залежить від багатьох факторів, таких як якість ґрунтів, річний стік води, рельєф даної місцевості та період вегетації. Але можливість зрошування завжди відіграє вирішальну роль. При поперечному перерізі долини Сан-Хоакін ми знайдемо відгінне скотарство у передгір'ях Сьєрра-Невади, трохи нижче – вирощування зернових на рівніших, але ще занадто стрімких для зрошування схилах, фруктові дерева та виноградники на землях із кращим природним зволоженням біля дна долини і на самому її дні – зрошувані землі, на яких ростуть бавовна та овочеві культури.

Близько 70 відсотків опадів на території штату випадає у горах на його півночі та у Сьєрра-Неваді – там, де живе лише незначна кількість населення і існує небагато сільськогосподарських ферм. Водночас 80 відсотків води для зрошення використовується на засушливому півдні штату. Із сільськогосподарських земель лише район північніше від Сан-Франциско та кілька долин на узбережжі одержують щороку понад 50 сантиметрів опадів.

Зрозуміло, що вода надзвичайно важлива для ведення сільськогосподарського виробництва у регіоні, але не лише потреби ферм, а й великих міст змушують будувати колосальні гідротехнічні споруди для перекидання великих мас води з одного регіону у інший. На початку ХХ сторіччя потреби міста Лос-Анджелес значно переросли наявні навколо водні ресурси. Тоді виникла необхідність залучити до водопостачання міста ресурси, наявні у долині Овенс, що лежить на схід від Сьєрра-Невади і за 300 кілометрів на північ від міста. У 1913 році було відкрито спеціальний водогін – Лос-Анджелеський Акведук – для постачання

міста питною водою. Але за допомогою цього водогону вдалося задовольнити потреби міста у питній воді лише наполовину. У 1928 році було створено спеціальне об'єднання, куди увійшли, крім Лос-Анджелеса, ще 10 міст на півдні Каліфорнії під загальною назвою Міський водний регіон, яке взяло на себе турботу про забезпечення міст регіону достатньою кількістю питної води. Сьогодні ця організація забезпечує водою шість графств, понад 130 міст, тобто половину населення штату Каліфорнія.

Мабуть, найдраматичніший епізод в історії меліорації штату стався у 1905 році у долині Імперіал. У 1901 році приватне об'єднання побудувало канал, за допомогою якого вода з річки Колорадо перекидалася в долину, в результаті чого тут відбувся справді вибухоподібний розвиток сільськогосподарського виробництва. У лютому 1905 року на річці Колорадо відбулася велика повінь, внаслідок якої її води з природного русла повернули в меліоративні канали і досить швидко затопили значні площі. За допомогою великих зусиль річку вдалося повернути у її природне русло лише восени 1906 року, але 1100 квадратних кілометрів території долини було затоплено штучною водою Солтон Сі, яка так і існує понині, оскільки рівень води в ній підтримується водами із збудованих по всій долині для забезпечення потреб сільського господарства зрошувальних систем.

У 1940 році Федеральне Бюро з меліорації розпочало роботи з поліпшення водопостачання у Центральній долині. Нині води з річки Сакраменто за допомогою каналу Дельта-Мендота перекидаються на південь уздовж західних схилів долини Сан-Хоакін до міста Мендота, де вони потрапляють у річку Сан-Хоакін. Таким чином значна частина природного стоку річки Сан-Хоакін використовується для зрошення південної частини долини – лідера штату в галузі сільськогосподарського виробництва.

КАЛІФОРНІЙСЬКІ МІСТА

Незважаючи на те, що Каліфорнія – визнаний лідер держави в галузі сільськогосподарського виробництва, її населення переважно живе у містах, які продовжують зростати. Більшість міського населення штату мешкає у двох найбільших міських скупченнях, одне з яких концентрується навколо Лос-Анджелеса, а інше – навколо Сан-Франциско.

Земельний бум 1880 року призвів до утворення численних міст та містечок, розкиданих по всій низовині навколо Лос-Анджелеса і далі на південь уздовж узбережжя. В міру свого зростання ці міста захоплювали навколишні сільськогосподарські угіддя, які раніше їх відділяли одне від одного.

Практично вся 300-кілометрова прибережна смуга від Санта-Барбари на півночі аж до Сан-Дієго на півдні – це один суцільний мегалополіс, де загалом мешкає близько

15 мільйонів каліфорнійців. Він утворився лише у XX столітті. Тому багато явищ, властивих довкіллю міст на сході, що сформувалися у XIX – на початку XX сторіччя, відсутні на заході в Лос-Анджелесі. Це, зокрема, чотири-п'ятиповерхові житлові багатоквартирні будинки без ліфтів, складські приміщення такої ж приблизно висоти, естакадні чи підземні лінії громадського залізничного транспорту тощо.

Одна з невід'ємних рис південних міст – це приватний, сімейний автомобіль. Тому практично половину всієї міської площі Лос-Анджелеса відведено для задоволення потреб автомобільного транспорту – чи то під дороги, чи то під місця для паркування. Розвинена система внутрішньоміських швидкісних автострад дозволяє безперешкодно пересуватися із одного району міста в інший. У районі Лос-Анджелеса зареєстровано автомобілів на душу населення набагато більше, ніж у будь-якому іншому регіоні Сполучених Штатів, а систему громадського транспорту зведено до мінімуму.

Врешті, Лос-Анджелес – це місто, у якому немає центру, оскільки традиційного основного центру ділової активності, де сконцентровано також управління основними службами міста, тут практично не існує. В дійсності Лос-Анджелес складається з багатьох населених пунктів, які поступово зростаючи, злилися; 14 з цих міст мають на сьогоднішній день понад 100 000 мешканців кожне. Саме існування незалежного центра в кожному з цих міст певною мірою вплинуло на те, що в Лос-Анджелесі так і не сформувався єдиний великий діловий центр.

Даний регіон досить багатий на різноманітні мінеральні ресурси. Тому, крім сільського господарства, тут досить успішно розвивається і видобувна промисловість, зокрема нафтовидобувна, адже три з-поміж найбільших нафтових родовищ Сполучених Штатів розташовані у південній Каліфорнії. Видобування нафти тут було розпочато у 1965 році. Споживання великої кількості різноманітних нафтопродуктів, особливо бензину, дуже впливає на розвиток місцевого ринку, а також на виробництво практично всіх видів продукції у південній Каліфорнії.

Південна Каліфорнія також широко відома у світі завдяки Голлівуду – головному осередку американського кіномистецтва. На початку ери розвитку кіно переважали зйомки на відкритому повітрі при природному освітленні. Тому переважно стабільна сонячна погода та короткий холодний період приваблювали на вулиці міст та навколишні поля велику кількість бажаючих знімати кінокартини і зніматися у них. І понині Лос-Анджелес залишається одним із провідних центрів у Сполучених Штатах зі створення кінофільмів та телепрограм. Водночас сьогодні створення фільмів займає досить незначну роль в економіці мегалополіса, оскільки до виробництва кіно- та телепро-

дукції так чи інакше причетно менше ніж 2 відсотки населення.

Різноманітний і надзвичайно мальовничий рельєф штату, а надто на узбережжі, вже давно перетворили Каліфорнію, особливо південну її частину, на один з найвизначніших центрів активного дозвілля. Нині ці природні умови доповнено найбільшою у державі і чи не найрозвиненішою індустрією відпочинку. Парк Балбоа з чудовим зоопарком у Сан-Дієго, ферма Нот-Беррі та прекрасний океанаріум – Марінланд – приваблюють щороку безліч відвідувачів. Тут розташовано також Діснейленд – суто американський феномен, що є основною принадою для численних туристів.

Південна Каліфорнія – це також місце проживання багатьох американських громадян – вихідців з Латинської Америки та різних азіатських країн. Один із чотирьох школярів шкільного округу Лос-Анджелеса краще володіє мовою своїх батьків, ніж англійською, а їх, таких мов, зафіксовано у регіоні 104.

Емігранти, що прибули до Сполучених Штатів, відносно недавно стали особливо охоче селитися неподалік одне від одного, в результаті чого утворюються невеликі своєрідні етнічні райони. Маленький Токіо – один з регіонів міста – постійно зростає і розвивається, а Монтерей Парк, розташований у долині Сан-Габріель, на 50 відсотків заселений вихідцями з країн Азії і є фактично найбільшим містом з азіатським населенням на території Сполучених Штатів Америки. По всьому місту розкидані ресторани з найрізноманітнішою національною кухнею.

Проте в регіоні, як уже зазначалося, немає великих покладів природних ресурсів, достатніх для того, щоб забезпечити роботою 15 мільйонів населення. Покладів вугілля чи, наприклад, залізної руди взагалі практично не існує. У Сан-Дієго є хороша природна гавань, в той же час гавань Лос-Анджелеса, збудована нещодавно, загалом непридатна для обробки великих обсягів вантажів.

Проте завдяки великим капіталовкладенням із державного бюджету, чи не більшим, ніж у будь-якому іншому регіоні США, південна Каліфорнія має досить непогані прибутки. Каліфорнія одержує близько 20 відсотків від бюджету Департаменту оборони та близько половини від бюджету Національної Адміністрації з авіації та космічних досліджень. У Сан-Дієго розміщено головну базу американського флоту на західному узбережжі Сполучених Штатів, і флот є практично головним роботодавцем у місті. Сан-Дієго має порівняно зі своїм понад двомільйонним населенням досить незначну виробничу базу, що не заважає йому водночас входити в десятку найбільших міст США. Електронна промисловість, яка вимагає високої кваліфікації робітників і особливої точності у виробництві, є чи не найголовнішою галуззю в економіці південної Каліфорнії.

У регіоні Лос-Анджелеса долар має значно вищу купівельну спроможність у роздрібній торгівлі, ніж, наприклад, у Нью-Йорку, однак і вартість вироблених тут товарів значно вища. Десять років тому Лос-Анджелес випередив Сан-Франциско і став головним фінансовим центром країни на західному узбережжі. За кількістю банківських вкладів місто поступається лише перед Нью-Йорком. Обидва порти разом – Лос-Анджелес та Лонг-Біч – розвиваються чи не найдинамічніше серед великих торгових портів світу. Загальна вартість операцій з перевезення вантажів та перевантаження їх на морський транспорт нині тут перевищує подібні показники у портовому комплексі Нью-Йорк – Нью-Джерсі.

Порівняно зі своїми конкурентами-вискочками на півдні країни, Сан-Франциско має вигляд міста зі старими космополітичними традиціями. Місто стоїть якраз на межі колишнього поширення іспанського та мексиканського культурного впливу в Каліфорнії. Воно було місцем постачання золотошукачів під час золотої лихоманки в Каліфорнії. У 1850 році воно стало найбільшим містом штату і залишалося таким до 1920 року. Завершення будівництва першої трансконтинентальної залізниці у 1869 році, а також прекрасна природна гавань і вже достатня кількість необхідних робітників швидко зробили це місто не лише головним центром економічного зростання США на заході, але і головним центром американської торгівлі в усьому тихоокеанському регіоні. До міста прибувало багато емігрантів з Азії, особливо китайців, а також велика кількість іноземців з інших країн світу. З них утворилася досить своєрідна позаетнічна космополітична суміш, і це стало відмінною рисою Сан-Франциско.

Через романтичний флер, що оповиває його ранню історію, Сан-Франциско і понині залишається дуже привабливим містом для багатьох американців. Воно розташоване не лише в чудових кліматичних умовах, з тривалим, проте не таким вбивчо жарким літом, як у південній Каліфорнії, але і в прекрасних ландшафтних умовах: на високих пагорбах, з яких відкриваються чарівні краєвиди Тихого океану та затоки Сан-Франциско.

Власне у місті Сан-Франциско нині проживає лише близько однієї восьмої від усього населення регіону затоки Сан-Франциско, яке в загальному складає 5,4 мільйона

чоловік. Кількість населення у Сан-Франциско, розташованому на невеликому півострові, поступово зменшується, і одночасно зростає зона міської забудови та кількість населення на територіях, що розташовані трохи далі від берега океану.

Район затоки нині розпадається на кілька досить відмінних зон, кожна з яких має свій власний характер забудови. На західному узбережжі затоки в основному живуть студенти різних коледжів, великі масиви забудовані помешканнями представників середнього класу, крім того, тут розміщено основні портові споруди та підприємства важкої промисловості в регіоні. На узбережжі південної частини затоки Сан-Хосе живуть в основному представники вищих прошарків середнього класу, там зведено гарні будинки з вишуканими подвір'ями, а також найбільші в регіоні торговельні центри. Вздовж узбережжя на північ від затоки Сан-Хосе лежить Силіконова долина, названа так тому, що тут розташовано дослідницькі центри підприємств хімічної та електронної промисловості, які беруть участь у виробництві комплектуючих деталей до комп'ютерів. На північ від мосту Золоті Ворота містечка стають все меншими, тут майже немає промислових підприємств і подеколи навіть виникають конфліктні ситуації навколо проблеми використання землі – чи то під міську забудову, чи то для потреб сільського господарства. Сан-Франциско – чи не найкраще місце для проведення різноманітних досліджень міського середовища, оскільки воно розташоване на високих пагорбах і має безліч звивистих вулиць, на яких височать будинки, зведені ще у XIX – на початку XX сторіччя, і проживає населення, що має найрізноманітніше етнічне походження. Все це надає місту неповторності.

На відміну від Лос-Анджелеса, наявність основного міського центру в зоні затоки не є чимось винятковим. У випадку Сан-Франциско прекрасна бухта та чудовий клімат стали важливими факторами під час формування міста. По кількості перевезених вантажів це найбільший тихоокеанський порт у Північній Америці. Його зв'язок через залізницю та автомагістралі зі сходом держави нічим не гірший, ніж у решти великих міст західного узбережжя. Так само, як мегалополіс – це ворота Америки у Європу, так і Сан-Франциско – ворота Америки в Азію. ■

